

Ἡ ἐπόμενη Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος Θεματολογία - Προβληματισμοί¹

Ἐλπιδοφόρου Λαμπруνιάδου
Μητροπολίτου Προύσης
Ἀναπλ. Καθηγητοῦ

Σεβασμιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Γέροντα Ἀμερικῆς κ. Δημήτριε,
Σεβασμιώτατοι καὶ Θεοφιλέστατοι ἅγιοι ἀρχιερεῖς,
Ἐντιμολογιώτατοι κύριοι Κοσμήτορες,
Ἐντιμότετοι κύριοι Πρόεδροι τῶν δύο τμημάτων,
Ἀγαπητοὶ πατέρες,
Ἐκλεκτοὶ κυρίες καὶ κύριοι συνάδελφοι, ἀγαπητοί μας φοιτητές,

Ἐχοντας ἀκούσει ἤδη τόσους ἐκλεκτοὺς ἱεράρχες καὶ καθηγητές, ἐπιφανεῖς θεολόγους, οἱ ὅποιοι μὲ τόση ἀκρίβεια ἀνέλυσαν καὶ παρουσίασαν τὸ ἔργο καὶ τὰ κείμενα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, συνελθούσης στὴν Κρήτη τὸ ἔτος 2016, τολμῶ νὰ προχωρήσω στὴν ἐπόμενη ἡμέρα, ἀτενίζοντας ἤδη στὴν ἐπόμενη μείζονα συνοδικὴ ἔκφραση τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἦδη ἔγιναν κάποιες ἀναφορὲς ἀπὸ ἄλλους εἰσηγητὲς συμπερασματικὰ ἀναλύοντας τὶς πτυχὲς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, γιὰ τὸν τρόπο ποὺ θὰ μπορούσε ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀξιοποιήσει τὴν ἐμπειρία τῆς ἀπὸ μείζον αὐτὸ γεγονός στὴν πρόσφατη ἱστορία τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Εἶναι εὐχερέστερο νὰ ἐρμηνεύσει κανεὶς τώρα, μετὰ τὴν Σύνοδο, ἔχοντας ἤδη καὶ μία ἀπόσταση δύο ἐτῶν, τὰ γεγονότα ποὺ συνέβησαν πρὶν, κατὰ τὴ διάρκεια καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν λόγῳ Σύνοδο. Ἴσως, μάλιστα, εἶναι περισσότερο κατανοητὲς κάποιες συμπεριφορὲς καὶ ἐπιλογὲς ἐνίων Ἐκκλησιῶν, κρινόμενες ἐκ τῆς στάσεώς τους καὶ ἐκ τοῦ τρόπου συμμετοχῆς ἢ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς μὴ συμμετοχῆς τους.

Εἶναι πιὸ κατανοητὸ τώρα, γιατί τὴν τελευταία στιγμή προέκυψαν ἀντιρροήσεις σὲ ζητήματα, τὰ ὅποια εἴτε εἶχαν πανορθοδόξως συμφωνηθεῖ ἀπὸ δεκαετίες στὰ πλαίσια τῶν προπαρασκευαστικῶν διαδικασιῶν, εἴτε ἀποτελοῦσαν πράξη αἰῶνων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐὰν πάrouμε ὡς παράδειγμα τὴν ἐξέλιξη τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως, θὰ δοῦμε πῶς διαμορφώθηκε αὐτὴ ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20^{οῦ} αἰ. μέχρι τὸ 2016. Ἐνῶ, δηλαδή, στὴν ἀρχὴ περιλάμβανε φλέγοντα

---

¹. Εἰσήγηση στὸ 8^ο Διεθνὲς Συνέδριο Ὁρθοδόξου Θεολογίας, Θεσσαλονίκη
24 Μαΐου 2018.

ζητήματα πού ἀπασχολοῦσαν τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸν κόσμο, τὴν θεολογία καὶ τὴν ποιμαντικὴ διακονία τῆς Ἐκκλησίας, στὴ συνέχεια ἀφαιρέθηκαν αὐτὰ ἕνα πρὸς ἕνα, μέχρι πού φτάσαμε στὰ ἕξι μόνο θέματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐξεδόθησαν τὰ σχετικὰ κείμενα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Νὰ σᾶς θυμίσω μερικὰ ἀπὸ τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα στὴν πορεία ἀφαιρέθηκαν ἀπὸ τὴν ἡμερησία διάταξη:

α) Τὸ ζήτημα τοῦ κοινοῦ ἡμερολογίου.

β) Ὁ γάμος τῶν ἱερέων καὶ τῶν διακόνων μετὰ τὴν χειροτονία.

γ) Ὁ δεύτερος γάμος τῶν χηρευσάντων κληρικῶν.

δ) Τὸ ὄριο ἡλικίας τῶν ποιμεναρχῶν.

ε) Ἡ ἐξωτερικὴ περιβολὴ τῶν κληρικῶν.

στ) Ἡ καθιέρωση ὁμοιομόρφου τρόπου εἰσδοχῆς στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῶν ἑτεροδόξων χριστιανῶν μεταστρεφομένων.

ζ) Σύνταξη καὶ ἔκδοση ἐνιαίας Ὁρθοδόξου Ὁμολογίας Πίστεως,

η) Ἡ ἀνακατανομὴ τῶν λειτουργικῶν περικοπῶν στὴ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας.

θ) Ἡ ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, συμφώνως πρὸς τὶς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

ι) Ἡ διανομὴ τοῦ Ἁγίου Μύρου.

ια) Ἡ τήρηση τῶν ὄρων τῶν ἱδρυτικῶν *Τόμων* τῶν κατὰ τόπους αὐτοκεφάλων καὶ αὐτονόμων Ἐκκλησιῶν.

ιβ) Ὁ τρόπος κατατάξεως ἁγίων στὸ Ἀγιολόγιο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

ιγ) Ἡ εὐθανασία.

ιδ) Ἡ καύση τῶν νεκρῶν.

ιε) Ἡ πληρέστερη συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν στὴ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας.

ιστ) Τὸ *Αὐτοκέφαλον* καὶ ὁ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ.

ιζ) Τὰ *Δίπτυχα* τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐπίσης ἐπιτρέψτε μου νὰ σημειώσω δειγματοληπτικὰ μερικὲς ἀπὸ τὶς ὑποχωρήσεις πού ἔκανε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, προκειμένου νὰ ἐξασφαλίσει τὴν συνεργασία καὶ τὴν συμπόρευση συγκεκριμένων Ἐκκλησιῶν στὴν διαδικασία τῆς προετοιμασίας καὶ τῆς συγκλήσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

α) ἀφαιρέθηκαν ἀπὸ τὴν ἡμερησία διάταξη ὅλα ἐκεῖνα τὰ θέματα, στὰ ὁποῖα ὑπῆρχε συστηματικὴ ἀμφισβήτηση. Αὐτά, ὅμως, τὰ ζητήματα ἦταν καὶ τὰ πλέον φλέγοντα καὶ οὐσιαστικά, ὅπως διαπιστώσαμε μὲ τὴν παραπάνω ἀρίθμησή τους.

β) ἄλλα θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως, τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἦταν οὐσιαστικά, ἄλλαξαν διατύπωση καὶ περιεχόμενο, ὥστε νὰ εἶναι οὐσιαστικὰ ἀποδυναμωμένα καὶ νὰ ἐκφύγουν τῆς ἀρχικῆς σκοπιμότητος συμπεριλήψεώς τους σὲ αὐτήν: πχ. τὸ θέμα τῆς νηστείας.

γ) ἀπεκλείσθησαν ἐκ τῆς προσυνοδικῆς διαδικασίας οἱ αὐτόνομες Ἐκκλησίες.

δ) μετετέθη ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως στήν Κρήτη ὁ τόπος συγκλήσεως τῆς Συνόδου μετὰ ἀπό ἀπαίτηση συγκεκριμένων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες τελικῶς δὲν προσῆλθαν!

ε) υἱοθετήθηκε ἡ δέσμευση τῆς ἀμφιβόλου κανονικότητας λήψη ἀποφάσεων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁμοφωνίας.

στ) μετεβλήθη, κατόπιν ἀπαιτήσεως συγκεκριμένης Ἐκκλησίας, ἡ διάταξη τῶν καθισμάτων τοῦ χώρου τῆς Συνόδου, ὥστε νὰ μὴ εἶναι τόσο ἐμφανῆς ἡ θέση τοῦ Προέδρου.

ζ) τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἀνέβαλλε ἐπὶ δεκαετίες τὴν ἐνασχόληση μὲ φλέγοντα ζητήματα ἀπασχολοῦντα τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ὥστε νὰ μὴ δυσαρεστήσει συγκεκριμένες τοπικὲς Ἐκκλησίες.

Τελικά, ὅμως, ἡ Σύνοδος πραγματοποιήθηκε. Παρ' ὅλες τὶς ὑποχωρήσεις, παρ' ὅλες τὶς πιεστικὲς συχνὰ παρεμβάσεις τῆς τελευταίας στιγμῆς, παρ' ὅλες τῆς αἰφνιδιαστικὲς ἀπαιτήσεις.

Κάποιες ἐκκλησίες δὲν συμμετεῖχαν, ἀποσύροντας τὶς δεσμεύσεις τοὺς κυριολεκτικὰ τὴν τελευταία στιγμή, ἐνῶ εἶχαν συμμετάσχει σὲ ὅλες τὶς φάσεις τῆς προετοιμασίας τῶν, ἔστω καὶ ἐλάχιστων, ἐναπομεινάντων αὐτῶν κειμένων τῆς ἡμερησίας διατάξεως. Οἱ λόγοι τῆς μὴ συμμετοχῆς εἶναι ἡλίου φαεινότερον ὅτι ἀπείχαν πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἐκκλησιαστικοί, θεολογικοὶ ἢ κανονικοί.

Ἐλέχθη ὅτι εἶχαν κάποιες διαφωνίες μὲ κάποια κείμενα. Ἡ διαφωνία ἐπὶ συγκεκριμένων θεμάτων στήν συνοδική διαδικασία ποτὲ στήν παράδοση τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δὲν ἀπετέλεσε κανονικὴ αἰτία ἀποχῆς ἀπὸ τὴν Σύνοδο, εἴτε Οἰκουμενικὴ εἴτε τοπικὴ. Ἡ Ἐκκλησία συνερχομένη ἐν συνόδῳ καὶ ἐπικαλουμένη τὴν φώτιση τοῦ Παναγίου καὶ Τελεταρχικοῦ Πνεύματος συσκέπτεται καὶ ἀποφασίζει, εἴτε ἐν ὁμοφωνίᾳ εἴτε διὰ τῆς ψήφου τῶν πλειόνων, κρατούσης τελικῶς καὶ γινομένης ἀποδεκτῆς ὑπὸ συνόλου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Ἔτσι, ἄλλωστε, δὲν ἔγινε καὶ στήν Κρήτη; Δὲν εἶναι λίγα τὰ σημεῖα τῶν προσυμφωνηθέντων κειμένων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπῆλθε μεταβολὴ κατὰ τὴν ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι σύσκεψη τῶν πατέρων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἐπομένως, ἡ διαφωνία ἐπὶ τῶν προπαρασκευαστικῶν κειμένων δὲν ἀποτελεῖ ἐκκλησιαστικὸν λόγον μὴ προσευλεύσεως στήν Σύνοδο, ἡ ὁποία καλεῖται νὰ τοποθετηθεῖ ἐπὶ τῶν κειμένων καὶ νὰ τὰ ὀριστικοποιήσῃ ἐπισήμως. Ἄρα, ἡ μὴ προσέλευση στὴ Σύνοδο τῶν Ἐκκλησιῶν Βουλγαρίας καὶ Γεωργίας δὲν δικαιολογεῖται ἀπὸ κανονικῆς ἀπόψεως καὶ μόνον διὰ τῆς ἐπικλήσεως ὀθνείων καὶ κοσμικῶν αἰτίων μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ. Καὶ οἱ Ἐκκλησίες τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ἑλλάδος εἶχαν ἐπιφυλάξεις σὲ ὀρισμένα σημεῖα τῶν προπαρασκευαστικῶν κειμένων, ἀλλὰ προσῆλθαν στὴ Σύνοδο καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ

παράδοση εξέφρασαν ἐκεῖ τὶς προτάσεις τους, πολλές τῶν ὁποίων ἔτυχαν τῆς πανορθοδόξου ἀποδοχῆς καὶ σήμερα ἀποτελοῦν μαρτυρίες τῆς συμβολῆς τους.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀντιοχείας ἀπὸ καιροῦ εἶχε ἐπισημάνει ὅτι γιὰ ἐκείνην ἡ δικαιοδοσιακὴ διαφορὰ τῆς μὲ τὴν Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων ἀποτελεῖ ζωτικὸ ζήτημα. Ζήτησε ἐπανειλημμένως τὴν μεσολάβηση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε δύο τουλάχιστον πρωτοβουλίες πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἐξεύρεσης λύσης, οἱ ὁποῖες δὲν τελεσφόρησαν, ὄχι ἀπὸ δική του εὐθύνη ἀσφαλῶς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀμετακίνητη στάση τῶν ἐμπλεκομένων μερῶν. Ὁ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος, ὡστόσο, δὲν μπορούσε καὶ δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ συνδέσει τὴν σύγκληση καὶ τὴν διεξαγωγή τῆς ἀπὸ πολλῶν δεκαετιῶν προετοιμαζομένης Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου μὲ τὴν ἐξέλιξη μιᾶς διμεροῦς διαφορᾶς, γιὰ τὴν ὁποία δὲν εὐθύνεται τὸ σύνολον τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ φρονῶ εὐλαβῶς ὅτι ἦταν ἄστοχη ἡ ἐμμονὴ τοῦ παλαιφάτου Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, ὅτι ἡ ἐπίλυση τῆς διαφορᾶς του μὲ τὴν Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων ἀποτελοῦσε προϋπόθεση συμμετοχῆς σὲ ἓνα μεῖζον καὶ ἱστορικὸ γεγονός γιὰ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κατὰ τὴν τελευταία του ἐπικοινωνία πρὸ τῆς Συνόδου (τὸν μῆνα Μάϊο τοῦ 2016) πρὸς τὸν Πατριάρχη Ἀντιοχείας τοῦ ἐπεσήμανε τὸ βραχὺ τοῦ χρονικοῦ διαστήματος γιὰ τὴν ἐπίτευξη αἰσίου ἀποτελέσματος στὸ ζήτημα τοῦ Κατὰρ καὶ ἐδεσμεύθη νὰ ἐπιληφθεῖ καὶ πάλι αὐτοῦ, ἀμέσως μετὰ τὴ Σύνοδο, προτρέποντάς τον νὰ μὴ ἀποφύγει νὰ συμμετάσχει στὸ μεῖζον αὐτὸ γεγονός γιὰ τὴν Ἐκκλησία. Οὔτε αὐτὴ ἡ δέσμευση τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὸν Ἀντιοχείας. Εἶμαι σίγουρος ὅτι τώρα, δύο χρόνια μετὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς Συνόδου, οἱ σεβαστοὶ ἅγιοι ἱεράρχες τοῦ Θρόνου τῆς Ἀντιοχείας, μὲ περισσότερη ψυχραιμία καὶ καθαρὴ σκέψη δύνανται νὰ ἐπανεκτιμήσουν τὴν τότε ἐν θερμῷ ληφθεῖσα ἀπόφασί τους. Ὡστόσο, μετὰ τὴν ἀνάλυση τῶν γεωστρατηγικῶν ἰσορροπιῶν στὴν περιοχὴ ἀπὸ μέρους τῆς Καθηγήτριας Ἐλισάβετ Προδροίμου, δὲν μπορῶ νὰ μὴ ὑποκύψω στὸν πειρασμὸ νὰ ἀναφέρω ὡς παράγοντα γιὰ τὴν στάση τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας καὶ τὸ σφιχτὸ πολιτικὸ, στρατιωτικὸ, οικονομικὸ καὶ ἐνεργειακὸ ἐναγκαλισμὸ μετὰ τὸν Δαμασκὸ καὶ Μόσχας. Ἴσως, ἡ περίπτωσις τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας εἶναι ἡ μόνη ἐκ τῶν μὴ προσεληθουσῶν Ἐκκλησιῶν, γιὰ τὴν ὁποία θὰ μπορούσαμε νὰ δείξουμε κατανόηση γιὰ ὅλους τοὺς ἀνωτέρω λόγους.

Πλέον ἀνεξήγητη (ἐκκλησιαστικῶς καὶ κανονικῶς τουλάχιστον), εἶναι ἡ μὴ συμμετοχὴ τῆς Ἐκκλησίας Μόσχας. Εἶναι ἡ τελευταία κατὰ σειρὰν ἀναγγελθεῖσα ἀποχή. Καὶ εἶναι ἀνεξήγητη (ἐπαναλαμβάνω ἐκκλησιαστικά), διότι ὁ ἴδιος ὁ Προκαθημένος τῆς Μακαριώτατος Πατριάρχης κ. Κύριλλος στὴ Σύναξη τῶν Προκαθημένων τῆς Γενεύης τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἔτους 2016 εἶχε δηλώσει ὅτι ἡ συμμετοχὴ ὅλων τῶν

Ἐκκλησιῶν δὲν εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν σύγκληση καὶ τὴν πραγματοποίησιν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἀφοῦ, λοιπόν, δὲν ὑπάρχει ἐκκλησιαστικὴ καὶ κανονικὴ ἐξήγησις, ἀναγκαιῶς καταφεύγει ὁ ἐρευνητὴς στὴν ἀναζήτησιν κοσμικῶν καὶ ξένων πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνες αἰτίων τῆς ματαίωσιν τῆς συμμετοχῆς. Τὰ αἴτια αὐτὰ μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι κανονικά, εἶναι ὅμως ἀναμενόμενα καὶ εὐεξήγητα.

Φάνηκε, λοιπόν, ὅτι ἡ διαδικασία χρησιμοποιοῦντο ἀπὸ ὀρισμένους Ἐκκλησίες ὥστε:

- α) νὰ ἀπονευρωθεῖ καὶ νὰ ἀποδυναμωθεῖ τὸ περιεχόμενον τῆς ἡμερησίας διατάξεως,
- β) τὴν τελευταία στιγμὴ νὰ παρεμποδιστεῖ ἡ σύγκλησις τῆς Συνόδου, καὶ
- γ) νὰ τρωθεῖ τὸ κύρος τῶν ἀποφάσεων.

Τὸ κύρος, ὅμως, μιᾶς Συνόδου δὲν κρίνεται οὔτε ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν συμμετεχόντων, οὔτε ἀπὸ τὸν ὄγκον τῆς παρουσίας τῶν Ἐκκλησιῶν, (ἢ ἀκόμη καὶ τὴν ἀπουσία κάποιων, ὅπως συνέβη στὴ Β΄ Οἰκουμενικῇ, κατὰ τὴν ὁποία ἀπουσίαζε ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις τῆς Ρώμης, ἢ κατὰ τὴν Γ΄ Οἰκουμενικῇ, κατὰ τὴν ὁποία καὶ πάλι ἡ ἀντιπροσωπεῖα τῆς Ρώμης κατέφθασε στὴν Ἐφεσο μετὰ τὶς ἀποφάσεις της, προσυπογράφουσα αὐτὰς ἐκ τῶν ὑστέρον), ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πιστότητα στὴν πίστιν τῶν πατέρων καὶ στοὺς ἱεροὺς κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὴν Αποστολικὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἐλέχθησαν ὡς μία ἀποτίμησις τῆς πορείας πρὸς τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλην Σύνοδον, γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσουν στὸ σχεδιασμὸν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐπόμενης, ὥστε νὰ ἀποφευχθοῦν τὰ μέχρι τώρα γενόμενα λάθη καὶ νὰ ἐπέλθῃ τυχὸν βελτίωσις στὶς μεθόδους προετοιμασίας καὶ διεξαγωγῆς.

Ἀλλὰ, ἐπιτρέψτε μου μερικὰς διευκρινίσεις, οἱ ὁποῖες, πιθανόν, ἐνίστε νὰ μᾶς διαφεύγουν.

Τὴν Σύνοδον, ὁποιαδήποτε Σύνοδον, τὴν συγκαλεῖ ὁ Πρόεδρος σὲ χρόνον, τόπον καὶ μὲ θεματολογία, τὰ ὁποῖα ἐκεῖνος μόνος κρίνει κατὰ τὴν γνώμην του. Ἡ πράξις αὐτὴ ἀνάγεται, ὡς γνωστὸν, στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἁγίου Φωτίου καὶ ἐντεῦθεν, καθὼς ὁ ἔχων τὰ πρωτεῖα τιμῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπεφορτίσθη νὰ ὀργανώνει τὴ μείζονα καὶ ὑπερτελὴ συνοδικὴν ἔκφρασιν, ἄνευ πλέον κοσμικῆς βοηθείας.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, παρὰ ταῦτα ποτὲ δὲν ἐνήργησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Διαπνεόμενον ἀπὸ τὸ ὑγιὲς φρόνημα τῆς ὀρθοδόξου συνοδικότητος, καὶ λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονὸς τῆς γιὰ μέγαλον χρονικὸν διάστημα ἀπουσίας συνοδικῆς ἐμπειρίας σὲ πανορθόδοξον ἐπίπεδον, ἐγκαινίασε μία

διαδικασία προπαρασκευῆς σὲ συνεργασία μὲ τις ἄλλες ἀδελφές Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες.

Στὴ διαδικασία αὐτὴ μοιράστηκε τὴν εὐθύνη τόσο τῆς θεματολογίας ὅσο καὶ τῆς προετοιμασίας τῆς Συνόδου. Ἀποδέχθηκε τὴν τοποθέτηση ὡς θεμάτων ἡμερησίας διατάξεως τῶν ἀπὸ αἰώνων προνομίων του, τὰ ὅποια ἀπεδόθησαν μὲ ἀποφάσεις Οἰκουμενικῶν Συνόδων στὸ Θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐφαρμόστηκαν στὴν κανονικὴ πράξη καὶ τάξη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Παράδειγμα εἶναι ὁ τρόπος ἀπονομῆς τῆς Αὐτοκεφαλίας. Οἱ Ἐκκλησίες, οἱ ὅποιες ἔλαβαν τὸ αὐτοκέφαλο καθεστῶς τους καὶ μερικὲς καὶ τὴν Πατριαρχικὴ τους ἀξία ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, οἱ ἴδιες παρεξήγησαν τὸ θέμα αὐτὸ τῆς ἡμερησίας διατάξεως, καὶ ἐθεώρησαν ὅτι εἶχαν δικαίωμα νὰ ἀμφισβητήσουν μία πράξη καὶ μία τάξη, στὴν ὁποία οἱ ἴδιες ὄφειλαν οὐσιαστικὰ τὸ κανονικὸ τους καθεστῶς καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ τους ὑπόσταση. Θεώρησαν, δηλαδή, ὅτι ἡ συζήτηση μερικῶν θεμάτων ἦταν εὐκαιρία γιὰ τὴν ἀμφισβήτηση τῶν προνομίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἢ τὴν σχετικοποίησή τους, διὰ τῆς διεκδικήσεως ρόλου καὶ συμμετοχῆς σὲ αὐτὰ καὶ τῶν ἄλλων Προκαθημένων. Ἔτσι φτάσαμε νὰ ζητεῖται ἡ συναπόφαση ὅλων τῶν Προκαθημένων γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ Αὐτοκεφάλου. Ἀποτέλεσμα ἦταν τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο νὰ ἀποσύρει τὸ θέμα αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἡμερησία διάταξη καὶ νὰ συνεχίσει τὴν ἐφαρμογὴ τῆς μέχρι τώρα τηρουμένης ἱεραῆς παραδόσεως. Ὁ σκοπὸς τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων δὲν εἶναι ἡ πραγμάτευση μὲ κριτήρια φιλοδοξίας τῆς κανονικῆς τάξεως, ἀλλὰ ἡ καταγραφή καὶ ἡ ἐπικύρωση καὶ ἡ διαφύλαξη τῆς ἤδη τηρουμένης καὶ καθιερωθείσης κανονικῆς τάξεως. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα διέπει ὅλες τις ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Προκειμένου, μάλιστα, περὶ τῶν κανονικῶν προνομίων τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, αὐτὰ δὲν μποροῦν νὰ γίνουν ἀντικείμενο διαπραγματεύσεως ἢ ἀνταλλάγματος. Ἐὰν τίθενται ἐπὶ τάπητος, τοῦτο γίνεται κατὰ τὴ συνοδικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μὲ ἀποκλειστικὸ σκοπὸ τὴν ἔνδειξη σεβασμοῦ, συντονισμοῦ, εὐταξίας τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιῶν καὶ τὴν πρόσκληση γιὰ περαιτέρω τήρησὴ τῆς παλαιφάτου πράξεως καὶ τάξεως.

Ἐνα ἄλλο παράδειγμα εἶναι τὸ ζήτημα τῶν Διπτύχων. Παρατηρήθηκε στὴν πορεία τῆς συζητήσεως τῆς ὑποθέσεως, ὅτι τὰ κριτήρια ἐνίων Ἐκκλησιῶν δὲν ἦταν ἐκκλησιαστικὰ καὶ κανονικά, ἀλλὰ ὑπηγορεύοντο ἀπὸ σκοπιμότητες ξένες πρὸς τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ ἀποτέλεσε τὴν αἰτία τῆς ἀφαιρέσεως καὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ἡμερησία διάταξη.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἐπιτρέψτε μου, ὅμως, μία εὐλογία, κατὰ τὴν ταπεινή μου γνώμη, ἀπορία: Γιατὶ χρειάζεται τόσο μακροχρόνια καὶ ἐνδελεχῆς προπαρασκευὴ γιὰ τὴν σύγκληση μιᾶς, ἔστω καὶ τέτοιας σημασίας, συνόδου; Γιατὶ ὅλα πρέπει νὰ προετοιμαστοῦν ἐκ τῶν προτέρων; Γιατὶ τὰ

κείμενα πρέπει να είναι στο άκέραιο προσυμφωνημένα; Γιατί τα θέματα πρέπει να είναι προκαθορισμένα; Δεν συνέρχεται ή Σύνοδος εν Πνεύματι Αγίω; Δεν πιστεύουμε ότι όπου εισι δύο ή τρεις εν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἐκεῖ εἶναι καὶ ἐκεῖνος ἐν μέσῳ αὐτῶν; Ἐχει μήπως ἀπολεσθεῖ ἡ ἐμπιστοσύνη στοῦ φωτισμοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Ἡ Σύνοδος εἶναι ὁ χῶρος τῆς λήψεως ἀποφάσεων ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ ὄχι χῶρος ἐπικυρώσεως ὁμοφώνως προετοιμασμένων κειμένων καὶ ἀποφάσεων.

Ἡ ἀπάντηση δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ δοθεῖ. Ἐπιτρέψτε μου ἀπλῶς νὰ ἐκφράσω μερικὲς σκέψεις, οἱ ὁποῖες ἐνδεχομένως νὰ ρίξουν ἀμυδρὸ φῶς, ἢ νὰ ἀποτελέσουν ἀφορμὴ ἐποικοδομητικοῦ διαλόγου. Ἡ ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποία ξεκίνησε ἡ συστηματικὴ προετοιμασία τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ δυτικοῦ ἐπηρεασμοῦ στοῦν τρόπο συγκλήσεως συνεδρίων, συμποσίων, διεθνῶν συνδιασκέψεων, τῶν ὁποίων προηγεῖται πάντοτε ἐνδελεχὴς προετοιμασία καὶ σύνταξη τῶν πρὸς τελικὴ ἔγκριση ἢ συμφωνία προοριζομένων κειμένων, ἐγκυκλίων ἢ μηνυμάτων. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἄγνωστα στὴ συνοδικὴ παράδοση τῆς Ἀνατολῆς, οὔτε μαρτυροῦνται στὴν ἱστορία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ἀποκορύφωμα δὲ τῆς δυτικῆς ἐπιδράσεως καὶ κουλτούρας, ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφραση, στὴν διεξαγωγὴ συναντήσεων παντὸς τύπου, εἶναι ἡ σύνταξη Κανονισμοῦ διεξαγωγῆς Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων ἢ καὶ τῆς ἰδίας τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὅπερ ὡσαύτως παντελῶς ξένο πρὸς τὴν παράδοσή μας. Ὅλα αὐτὰ μποροῦν, ὅμως, νὰ ἐξηγηθοῦν στοῦ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, τὴν μακρὰ ἀπουσία συνοδικῆς ἐμπειρίας σὲ πανορθόδοξο ἐπίπεδο, στὴν ἀπουσία ἐμπιστοσύνης μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ νὰ ἀποδοθοῦν σὲ ἄλλους παρεμφερεῖς λόγους.

Ὅφειλουμε, ὅμως, νὰ τονίσουμε στοῦ μέλλον περισσότερο τὸν χαρισματικὸ χαρακτήρα τῶν συνοδικῶν διαδικασιῶν καὶ λιγότερο τὸ θεσμικὸ καὶ σχολαστικὸ, δίνοντας περισσότερο χῶρο καὶ ἐπιδεικνύοντας περισσότερη ἐμπιστοσύνη στοῦ Ἅγιο Πνεῦμα.

Κλείνοντας στοῦ σημεῖο αὐτὸ τὴν ἀνάλυση τῆς ἐμπειρίας τῆς προετοιμασίας τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, τολμῶ, μὲ βάση τὰ ἀνωτέρω, νὰ προβῶ σὲ προτάσεις γιὰ τὴν ἐπόμενη πανορθόδοξη συνοδικὴ δραστηριότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ ξεκινῶ μὲ τὴν ὀνομασία. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐτόλμησε νὰ ὀνομάσει Οἰκουμενικὴ τὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης. Ὅχι διότι δὲν ἦτο στὴν οὐσία Οἰκουμενικὴ, ἀλλὰ διότι α) ἐδεσμεύετο ἀπὸ τὴν ὀρολογία πού υἱοθετήθηκε κατὰ τὴν προπαρασκευαστικὴ διαδικασία, καὶ β) διότι ὑπῆρχε μεγάλη χρονικὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὶς τελευταῖες Οἰκουμενικὲς Συνόδους καὶ ὡς ἐκ τούτου δισταγμὸς γιὰ μίαν τόσο τολμηρὴ ἀπόφαση.

Ὡστόσο, στὴ μελλοντικὴ Σύνοδο ὀφείλουμε νὰ συνέλθουμε μὲ τὴν συνείδηση ὅτι θὰ εἴμαστε ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ τοῦτο παρὰ τὶς ἀπόψεις

ὀρισμένων, ἔστω καὶ ἐπιφανῶν, θεολόγων, ὅτι μετὰ τὸ σχίσμα μὲ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης δὲν δύναται νὰ ὑπάρξει Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Τὰ σχίσματα στὴν Ἐκκλησία πάντα ὑπῆρξαν, ἀλλ' οὐδέποτε ἐπηρέασαν τὴν ἐκκλησιολογικὴ καὶ συνοδικὴ τῆς αὐτοσυνειδησία, οὔτε μείωσαν τὸν οἰκουμενικὸ τῆς χαρακτήρα.

Συναφῶς, ὅμως, προκύπτει καὶ ἡ ἀναγκαιότητα ἡ ἐπόμενη Οἰκουμενικὴ, ὅπως θὰ ὀνομάζεται πλέον, Σύνοδος, νὰ ἀναγνωρίσει καὶ νὰ ἀριθμήσει ὡς οἰκουμενικὲς τόσο τὴν ἐπὶ Φωτίου Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἔτους 879/880), ὅσο καὶ τὴν Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων τοῦ 1341 (μὲ ἐνσωμάτωσιν καὶ τῶν τόμων τῶν Συνόδων 1347 καὶ 1351 ὡς ὀλοκλήρωση τῆς αὐτῆς Συνόδου τοῦ 1341), διότι μὲ οἰκουμενικὴ ἰσχὺ ἔχουν καταγραφεῖ καὶ καθιερωθεῖ στὴ θεολογικὴ ἐρμηνεία οἱ ἀποφάσεις τῶν στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας μας πανορθοδόξως.

Ὁ συγκαλῶν τὴ Σύνοδο δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ἐπιφορτισμένο μὲ τὴν εὐθύνη τοῦ πρώτου στὴν Ἐκκλησία καὶ κατοχυρωμένο πρὸς τοῦτο τόσο μὲ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὅσο καὶ μὲ τὴ μακραίωνη παράδοση καὶ πράξη καὶ τάξη τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως αὐτὴ τηρεῖται ἀπαρέγκλιτα καὶ ἀνεξαίρετα μέχρι σήμερα. Ἐπειδὴ, μάλιστα, ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ἐπίκληση μὴ κοσμικῶν λόγων γιὰ τὴ σύγκληση τῆς Συνόδου ἐκτὸς τῆς ἔδρας τοῦ Πρώτου μὲ κανέναν τρόπο δὲν διευκολύνει τὴν διεξαγωγὴ ἢ τὴ συμμετοχὴ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, ἡ Σύνοδος αὐτὴ πρέπει λάβει χώρα στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως θὰ συγκαλέσει τίς κατὰ τόπους ἐκκλησίες χωρὶς τὴν ἐξαίρεση τῶν αὐτονόμων ἐκκλησιῶν, ὅπως γιὰ λόγους σκοπιμότητος ἀναγκάστηκε νὰ πράξει στὸ παρελθόν. Μπορεῖ στὴν Σύνοδο ψῆφο νὰ ἔχουν οἱ Ἐκκλησίες, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐφαρμοσθεῖ ἡ κανονικὴ παράδοση τῆς ἀποφάσεως διὰ τῆς ψήφου τῶν πλειόνων, τῶν μειοψηφούντων μὴ δικαιουμένων ἄρνηση ὑπογραφῆς τῶν ἀποφάσεων, πολλῶ δὲ μᾶλλον τὴν ἄρνηση τῆς ἐφαρμογῆς τους. Τὸ ἴδιο δὲν συμβαίνει, ἄλλωστε, στὶς τοπικὲς συνόδους τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν; Οὐδεὶς μειοψηφῶν δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸ κύρος τῆς συνοδικῶς ληφθείσης ἀποφάσεως. Ὅσοι τὸ πράττουν, ἐπικαλοῦνται συνήθως ἐξαιρετικὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ παραδείγματα τοιαύτης ἀρνήσεως. Εἶναι, ὅμως, γνωστὸ ὅτι ἡ ἄρνηση αὐτὴ κρύπτει ἄλλες σκοπιμότητες καὶ ἀτζέντες.

Ἡ ἐπιδίωξη τοῦ συντονισμοῦ καὶ τῆς προσυνεννοήσεως μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν δὲν δίδει τὸ δικαίωμα σὲ αὐτὲς νὰ λειτουργήσουν ἀναβλητικὰ ἢ ἀκυρωτικὰ εἰς βάρος τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ἴδιας τῆς Συνόδου. Ἡ καλὴ θέληση τοῦ Προέδρου καὶ Πρώτου στὴν Ὀρθοδοξία γιὰ ἐξασφάλιση ὅσον τὸ δυνατόν εὐρυτέρας συναινέσεως πρὸς διαφύλαξη τῆς ἐνότητος, δὲν πρέπει νὰ γίνεται ἀντικείμενο ἐκμεταλλεύσεως γιὰ τὴν προώθηση ὀθνεῶν σκοπιμοτήτων.

Διότι ἐκ τῆς ἐμπειρίας τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου βλέπουμε ὅτι συχνὰ ἡ διαδικασία αὐτὴ κράτησε ὄμηρο ὅλη τὴν Ἐκκλησία, γιὰ νὰ ἐπιβληθοῦν λύσεις ἢ γιὰ νὰ ἐπιλυθοῦν διμερεῖς διαφορές.

Ἡ συζήτηση θεμάτων ρυθμισθέντων μὲ ἀποφάσεις Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ τάξις καὶ τὰ κανονικὰ γεωγραφικὰ ὄρια τῶν Ἐκκλησιῶν, οὐδαμῶς μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ ἀμφισβήτηση ἢ κατάργησή τους. Ὅπως συνέβη σὲ κάθε Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ἔτσι καὶ στὴ μέλλουσα, ὀφείλουμε νὰ ἐπαναλάβουμε τὶς ἀποφάσεις καὶ τὴ μαρτυρία τῶν Ἁγίων Πατέρων, ὥστε νὰ καταδειχθεῖ ἡ συνέχεια καὶ ἡ συνέπεια στὴν ὀρθόδοξη παράδοση καὶ θεολογία μας.

Ἐπειδὴ, ὅμως, δὲν μπορούμε νὰ ἐθελοτυφλοῦμε στὰ προκύπτοντα ζητήματα, ὀφείλουμε:

Νὰ ρυθμίσουμε μὲ πανορθόδοξες ἀποφάσεις τὶς περιπτώσεις ἀμφισβητουμένων δικαιοδοσιακῶν ἐδαφῶν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς π.χ. ἡ περίπτωση τοῦ Κατὰρ ἢ τῆς Βεσσαραβίας, οἱ ὁποῖες εἶτε ὀφείλονται στὶς μεταβολές τῶν συνόρων τῶν κρατῶν, εἶτε στὴν μεταβολὴ τῆς ὀνομασίας τῶν γεωγραφικῶν περιοχῶν ἀνὰ τοὺς αἰῶνες.

Νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι ἡ δοθεῖσα προσωρινὴ λύση στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ζητήματος τῆς ὀρθοδόξου διασπορᾶς στὴν οὐσία ἀποτελεῖ ὁμολογία α) τῆς ἀδυναμίας μας νὰ ἀποδεχθοῦμε τὴν ἐφαρμογὴ ἐκκλησιαστικῶν κριτηρίων (28^{ος} κανὼν τῆς Δ' Οἰκ. Συνόδου), καὶ β) τῆς ὑποταγῆς μας σὲ κοσμικὲς σκοπιμότητες.

Νὰ προβοῦμε σὲ μία ἀξιολόγηση τῆς μέχρι τώρα πορείας τῶν ἐπισήμων Θεολογικῶν Διαλόγων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μὲ ἄλλες ἐκκλησίες, ὥστε νὰ δοθοῦν οἱ δέουσες ὀδηγίες, νὰ ληφθοῦν ἀποφάσεις καὶ νὰ ἀναληφθεῖ καὶ σὲ αὐτὸ τὸ συνοδικὸ ἐπίπεδο ἡ εὐθύνη τους.

Νὰ ἐπαναξιολογήσουμε τὴ χρῆση τοῦ ὄρου "αἰρετικός" διακρίνοντάς τον ἀπὸ τὸν ἑτερόδοξο χριστιανὸ ἢ ἀπὸ τὸν ὁμόδοξο σχισματικὸ, κάτι ποὺ θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ κατανοήσουμε καλύτερα τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας.

Πρὸς τούτοις, ὀφείλουμε νὰ λάβουμε ἐπίσημη πανορθόδοξη θέση ἔναντι τῆς θεολογικῆς συζητήσεως περὶ τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν καὶ νὰ διευκρινίσουμε τὴ στάση μας ἔναντι τῆς παραδόσεως τῆς χειροτονίας αὐτῶν στὸ διακονικὸ βαθμὸ.

Τέλος, μία ἐκκρεμότητα ποὺ ὀφείλει νὰ ρυθμισθεῖ μὲ ἀπόφαση Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἶναι ἡ ἐπικύρωση τῶν *Ἀυτόκεφάλων καθεστώτων* τῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες ἔλαβαν αὐτὰ μὲ κανονικὲς πράξεις τῆς πρωτοθρόνου Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Εἶναι γνωστὸ, ὅτι ὅλες οἱ δικαιοδοσιακὲς ρυθμίσεις τῶν παλαιφάτων Πατριαρχείων καὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου ἔγιναν δι' ἀποφάσεων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, μὴ ἐπιδεχομένων ἀμφισβήτηση ἢ μεταβολή, τοῦθ' ὅπερ ἐκκρεμεῖ γιὰ τὶς

περιπτώσεις τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ὅπως τῆς Ρωσσίας, τῆς Σερβίας, τῆς Ρουμανίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Γεωργίας, τῆς Ἑλλάδος, τῆς Πολωνίας, τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Τσεχίας καὶ Σλοβακίας.

Κατακλείοντας τὴν εἰσήγησή μου, ἐπιθυμῶ νὰ ἐξάρω τὴν τόσο εὐλογη πρόταση τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ρουμανίας κ. Δανιήλ περὶ συχνῆς ἢ καὶ τακτικῆς συγκλήσεως τέτοιας φύσεως καὶ βεληνεκοῦς Συνόδων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἶναι πράγματι ἀνάγκη, ἡ Ἐκκλησία μας νὰ ἀσχοληθεῖ ἐπὶ τῆς οὐσίας μὲ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ταλανίζουν τὸ ποίμνιο καὶ ἀποτελοῦν προκλήσεις γιὰ τὴ θεολογία μας, τὴν ἐρμηνεία τῆς πίστεώς μας, ἀρθρώνοντας ἐκκλησιαστικὸ καὶ συνοδικὸ λόγο, ὅπως εἶναι γιὰ παράδειγμα τὰ βιοηθικὰ διλήμματα. Ἄν καὶ ἡ τακτικὴ σύγκληση τέτοιων συνόδων δὲν μαρτυρεῖται στὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ ἐμπεριέχει τὸν κίνδυνο νὰ καταστεῖ ἓνα εἶδος ρουτίνας, παρὰ ταῦτα μία νέα μορφή πανορθόδοξου ἐκφράσεως συνοδικότητος θὰ μπορούσαν νὰ ἀποτελέσουν οἱ Συνάξεις τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τὶς ὁποῖες ἐπενόησε θεοπνεύστως καὶ ἐφάρμοσε καθ' ὅλα ἐπιτυχῶς ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. κ. Βαρθολομαῖος.

Ἄν καὶ οἱ πολιτικὲς καὶ ἄλλες σκοπιμότητες, τὸ κοσμικὸ πνεῦμα καὶ οἱ ἀνθρώπινες ἀδυναμίες καθυστέρησαν ἐπὶ τόσες δεκαετίες τὴν πραγματοποίησιν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἂν καὶ οἱ ἀνορθόδοξοι σχεδιασμοὶ καὶ τὰ ἐμπόδια κατέστησαν γιὰ πολὺ καιρὸ τὴ Σύνοδο αὐτὴ γόρδιο δεσμὸ, ὁ Κύριος ἐλέησε τὴν Ἐκκλησία του μὲ τὴν ἀποστολὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐκείνου Μ. Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος μὲ τὴ ρομφαία τοῦ πνεύματός του δὲν ἔλυσε, ἀλλὰ ἔταμε τὴν περιπλοκὴ καὶ ἄνοιξε τὸ δρόμο ὄχι μόνον γιὰ τὴ Σύνοδο αὐτὴ, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ μέλλον τῆς πανορθόδοξης συνοδικῆς παράδοσης.

Σὰς εὐχαριστῶ πού με ἀκούσατε.